

N:o 41.

Af herr **Bergman**, om ändrade bestämmelser angående understöd för utdikning af vattensjuka marker m. m.

Åtta år hafva snart förflutit, sedan Riksdagen ändrade villkoren för erhållande af anslag och lån af statsmedel till utdikning af vattensjuka och frostförande marker. Man har således hunnit att se verkningarne af detta Riksdagens beslut.

För dem, som möjligen icke erinra sig villkoren för erhållande af anslag och lån såväl närmast före som efter denna tid, vill jag i korthet omnämna, att före år 1883 kunde till utdikning af vattensjuka, frostförande marker och träsk erhållas såväl *anslag* utan återbetalningsskyldighet till belopp af en tredjedel af kostnaden som äfven *lån*, likaledes till belopp af en tredjedel af kostnaden. Man kunde således till samma företag och samma jord erhålla både anslag och lån af statsmedel och jordmånens beskaffenhet borde vara så bra som möjligt.

Men efter Riksdagens beslut år 1883, då den så kallade odlingslänefonden om 1 million kronor per år stiftades, beviljas lån ur denna fond visserligen till hela det belopp, hvartill kostnaden uppgår för vattenafledning och afdikning af sådana vattensjuka marker, som med fördel kunna odlas, men med skyldighet för jordegaren, att på egen bekostnad verkställa odlingen.

För torrläggning af sådana vattensjuka marker, som icke kunna med fördel odlas och tillika äro frostförande, kan *anslag* utan återbetalningsskyldighet erhållas intill en tredjedel af kostnaden. Deremot kan *lån* icke erhållas till någon del af kostnaden för utdikning af sådana marker.

Det höjdes åtskilliga röster inom riksdagen emot fattandet af ett sådant beslut, gällande äfven för nordliga Sverige, och bland andra af då

varande landshöfdingen Widmark, som förutsåg att odlingslånefonden icke skulle blifva till någon fördel för Norrbottens län och att äfven frostfonden föga skulle efterfrågas, då anslag ej kunde erhållas till torrläggning af äfven de bästa myrar, och anslag och lån icke samtidigt kunde erhållas till torrläggning af mindre goda myrar och träsk.

Hurudana verkningarna varit inom mellersta och södra Sverige vill jag här icke söka besvara. De torde dock få anses varit temligen goda, om man får döma deraf, att så snart beslutet blifvit känt och förslag hunnit utarbetas, hela eller i det närmaste hela millionen kronor åtgått nästan alla år. Om någon minskning i efterfrågan under de senare åren inträdt, torde orsakerna härtill varit dels de allmänt tryckta konjunkturer, dels den något höga räntan jemförd med bankernas.

Inom den nordliga delen af landet har deremot ett alldeles motsatt förhållande egt rum. Ifrån det att afdikningarne voro i full gång såväl inom Norrbottens som Vesterbottens län hafva de nu åtminstone inom Norrbottens län nästan afstannat. Hvad odlingslånefonden angår så har under alla dessa år, så vidt mig är bekant, endast *en* jordegare inom Norrbotten begärt lån ur odlingsfonden, hvilket äfven beviljades, men ej ens detta enda lån lyftades — i saknad af borgensmän, oaktadt borgenssumman endast utgjorde några tusen kronor. Sannolikt ansågs afkastningen icke kunna återbetala de dryga kostnaderna för såväl afdikning som odling inom den föreskrifna tiden. Denna åsigt synas äfven de kongl. styrelser, nemligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landtbruksstyrelsen, hvilka hafva till uppgift att granska i dylika frågor inkommande förslag, börja omfatta. Från tillförlitligt håll är mig nemligen bekant, hurusom styrelserna, oaktadt odlingslägenheter beskrifvits att med fördel kunna odlas, och lån blifvit af vederbörande landtbruksingenjör tillstyrkt, likväl tvekat att inför Kongl. Maj:t yrka bifall till låneansökningen, och synas de närma sig den åsigten, att åtminstone under närvarande förhållanden, äfven om jorden i och för sig är mycket tjenlig till odling, jorden, åtminstone större arealer, icke kan med fördel odlas, så länge som kommunikationerna äro så svåra der uppe. Härtill bidraga äfven de höga arbetsprisen inom de nordliga länen, hvilka för jordarbeten i allmänhet stå 50 procent högre än i södra landet. Om således odlingslånefonden med dess nuvarande vilkor icke hittills lyckats och icke heller framdeles torde finna någon nämnvärd användning inom de norra orterna, så måste man äfven tillstå, att icke heller frostfonden sedan 1883 blifvit så synnerligen mycket anlita. Härifrån gör dock Jemtlands län ett undantag, der under de senare åren icke så få anslag till utdikning af frostförande marker blifvit sökta och äfven erhållits.

Inom Norrbottens län hafva afdikningarna deremot lidit ett betydligt afbräck, sedan hvarken anslag eller lån synes kunna erhållas till utdikningar af träsk för gräsodling, hvilket ännu är det slag af odling, som norrbottningen helst och lättast företager sig. Fall hafva nemligen inträffat sådana som följande:

Förslag till utdikning af träsk hafva blifvit insända till vederbörande myndigheter med ansökan om anslag utan återbetalningsskyldighet, men återkommit åtföljda af den förklaring, att företaget snarare vore att hänskjuta till odlingslånefonden.

Efter förnyad ansökning på denna väg har förslaget likväl återkommit med förklaring, att företaget icke erbjöde någon säker garanti för lånesummans beviljande. Ansökningarna om anslag af frostfonden till utdikning af endast myrar hafva varit mycket få, dels emedan befolkningen inne i landet, som nyss sagdt, ännu helst utdika träsk för gräsodling, dels emedan den i de flesta fall saknar tillgångar att på en gång tillskjuta de medel, i penningar eller arbete, som fordras utöfver det anslag, som möjligen kan beviljas. Af de få ansökningar, som till regeringen inkommit hafva endast några beviljats, andra hafva afslagits, antingen emedan företaget varit för obetydligt eller kostnadssumman för hög i förhållande till den fördel, företaget ansetts kunna medföra.

Då härtill kommer att nedprutningen oftast förekommit i de icke alls för högt beräknade kostnadsförslagen, beroende vare sig af brist på medel, då anslaget för hela Sverige är endast 50,000 kronor, eller till följd af olika åsikter hos vederbörande granskare af förslaget och undersökningsförrättaren, så har, förklarligt nog, den öfvertygelsen allt mera blifvit utbredd bland Norrbottens befolkning, att det är gagnlöst att försöka erhålla någon verklig hjälp af staten i det mödosamma kulturarbetet deruppe under och omkring polcirkeln.

Erfarenheten har sålunda tillräckligt visat att 1883 års Riksdags åtgöranden i den föreliggande frågan, långt ifrån att verka välgörande för Norrbotten, tvärt om fördröjt denna landsdels utveckling och tillbakahållit dess odling och förkofran, och att de nu gällande vilkoren för erhållande af lån eller anslag till utdikningar af vattensjuka marker måste ändras, om de skola leda till landets afdikning och odling och till klimatets förbättring.

Innan jag framställer något förslag till en sådan ändring, tillåter jag mig i några drag skildra de förhållanden, hvarunder jordbruksbefolkningen i Norrbotten arbetar, och hurudana de marker äro, som kunna

blifva föremål för torrläggning vare sig ensamt för frostländighetens afhjelpande eller derjemte för beredning till odling.

I en landsända, der vintern räcker i närmare 8 månader, der större delen af landet utgöres af mer eller mindre vattensjuka myr- och skogsmarker, som äro i hög grad frostförande och försvåra odlingsarbetet, der befolkningen, sedan man lemnat kustlandet, är så gles, att det stundom är flere mil emellan hvarje by eller enstaka ställe, der arbetsstyrkan i följd häraf är otillräcklig till några större företag, i ett land, der befolkningen har att kämpa emot alla dessa svårigheter, ett hårdt klimat och en svårtillgänglig jordmån, der behöfvas helt andra och kraftigare åtgärder att lyfta jordbruket än i tätare befolkade och i klimatiskt och ekonomiskt hänseende bättre gynnade trakter.

Om det nu vore en liten obetydlig del af Sverige, detta gälde, med ett klimat och en jordmån, hvaraf intet vore att göra, så vore icke så mycket att säga, om Riksdagen ansåge sig böra för viktigare pligter och ändamål skjuta denna fråga åt sidan, men det gäller här — jag vågar säga — den *större* delen af Sverige, ty ensamt Norrbottens och Vesterbottens län utgör närmare en tredjedel af hela Sverige och om vi tillika inbegripa Jemtlands län, Vesternorrlands län, Gefleborgs län och Vermlands län, hvilka i klimatiska, ekonomiska och odlingsförhållanden icke torde så vidt skilja sig från det nordligaste Sverige, så utgör det ej mindre än $\frac{2}{3}$ af Sverige, hvarom det här är fråga, och denna del af landet innesluter omätliga skatter, som endast vänta att blifva tillvaratagna, jordmänen är bördig och klimatet lägger intet hinder i vägen för odlingar, sedan nödiga afdikningar blifvit gjorda. Alla våra sädesslag, råg, korn, hafre och äfven hvete, mogna och lemna rika skördar hvarje år på sådana ställen, der kringliggande frostländiga myrar blifvit utdikade, och efter de iakttagelser, jag gjort, härjar frosten på sådana ställen icke oftare än i södra Sverige och i norra Tyskland. Rågen lemnar ända till 20 kornet, kornet 10—12, hafre 12—15—20 kornet och potatisen lemnar lika rika skördar som i södra Sverige. Hvad gräs- och foderskördar beträffar, så torde få ställen gifva rikare skördar än som erhålles i Torneådalen och andra ställen, der jorden blifvit bearbetad och frosthärdarna blifvit tillintetgjorda.

Men det fordras dikning och återigen dikning, afdikningar inom snart sagdt hvarje by och hvarje hemman, och härtill fordras penningar och arbetskrafter; odlingen skall sedan gå fram af sig sjelf och befolkningen tillväxa, välmåga blifva rådande och större skatter tillskyndas staten.

Under närvarande förhållanden erhålles endast med svårighet om ens något anslag till afdikning af *en del* af en större myr, och befolkningen har i allmänhet icke medel eller arbetskrafter att tillsläppa hvad som erfordras utöfver den tredjedel, som kan erhållas till utdikning af en större areal.

Till utdikningar af träsk, som inom Norrbottens län visat sig medföra en stor fodertillgång och en ökad kreatursstock, synes numera hvarken anslag eller lån kunna erhållas — och äfven om ett anslag motsvarande en tredjedel af kostnaden skulle beviljas, vågar jordegaren icke — om icke af oförstånd — mottaga det, med skyldighet att inom viss bestämd tid sjelf bekosta återstoden, ty det skulle i de flesta fall blifva hans ruin. Så vidt jag kunnat utröna, har icke hvarken anslag eller lån beviljats till någon träskutdikning inom Norrbottens län, sedan de nya vilkoren tillkommit år 1883, men det är mig bekant att förslag till utdikningar af flere stora träsk med kringliggande myrar blifvit af vederbörande landtbruksingeniör upprättade t. ex. sjön Saittajärvi inom Pajala socken, sjön Meräsjärvi inom Wittangi socken, Iso- och Vähämuskosjärvi inom Hietaniemi socken, sjön Pingisjärvi inom Enontekis lappmark, Renträskan, sjön Kälsjärvi m. fl. inom Neder-Kalix socken m. fl. Hvar och en af dessa sjöar eller, såsom de der kallas, träsk innehåller eu areal af flere hundra hektar och omgifvas likaledes hvar och en af hundratals, ja ända till tusentals hektar myrar, hvilka äro belägna nästan i nivå med medelvattenytan i träskan, äro därför i allra högsta grad vattensjuka och frostförande och kunna omöjligen afdikas utan sjöns sänkning; och sådana sjöar och myrar finnas i oändlighet. Förslag hafva sålunda blifvit upprättade, men då delegarne fått kännedom om de höga kostnader, hvartill vattenafledningar och afdikningar stiga, och att de i lyckligaste fall endast kunna erhålla en tredjedel deraf i anslag af statsmedel utan återbetalningsskyldighet, så hafva egarne i de flesta fall afstått från tanken på möjligheten att utföra företagen. Några egare hafva, för att kunna utföra ett gagnande företag — hellre än att söka ett otillräckligt anslag, hvarmed de icke skulle kunna bringa företaget igenom utan att ruinera sig sjelfva, — begärt lån ur odlingsfonden, t. ex. byn Altervattnet inom Öfver-Luleå socken, Kaxtjern inom Piteå socken, men Kongl. Maj:t har — så vidt jag blifvit riktigt underrättad — afslagit dessa ansökningar, emedan någon säker garanti icke ansågs finnas för lånens återbetalning.

Häri ligger äfven orsaken, hvarför den årliga anslagssumman 100,000 kronor, som Riksdagen år 1883 anvisade till en så kallad frostfond så föga blef anlita. Riksdagen fann till följd häraf efter några år

för godt att nedsätta anslaget till 50,000 kronor, men knappast detta torde helt och hållet hafva rönt efterfrågan, och ändock tyckas vederbörande myndigheter, som hafva till uppgift att granska inkomna ansökningar, göra allt för att nedpruta de upprättade kostnadsförslagen för att göra hjälpen så liten och oantaglig som möjligt, under det att fordringarna och kontrollen vid arbetets afsyning ändock alltid äro lika stränga.

För den skull, om staten vill på ett kraftigt sätt understödja utdikningarna inom nordliga Sverige, böra anslagen till utdikningar af sådana frostförande marker, som ej med fördel kunna odlas, utgå med högre del af kostnaden därför äu enligt Riksdagens nu gällande beslut och derjemte, då det är fråga om större vattenafledningar, jemväl lån beviljas till någon del af kostnaden, derest företaget kan anses vara af större allmänt gagn och delegarne sakna medel att tillsläppa allt hvad som erfordras utöfver det beviljade anslaget.

På grund af hvad sålunda blifvit framhållet, får jag till Riksdagens bepröfvande hemställa:

1:o) att till utdikning af vattensjuka och frostförande marker företrädesvis i nordliga Sverige, hvilka ej med fördel kunna odlas, anslag af statsmedel utan återbetalningsskyldighet må beviljas till belopp, motsvarande hälften af kostnaden, med skyldighet för egaren att tillsläppa allt hvad derutöfver erfordras till arbetets genomförande,

2:o) att, om för utdikning af vattensjuka och frostförande marker, som ej med fördel kunna odlas, större vattenafledningar och sänkning eller utdikning af sjö måste företagas, lån af statsmedel jemväl måtte beviljas till belopp, motsvarande en tredjedel af kostnaden,

3:o) att till vattenafledning och utdikning af sådana vattensjuka marker, som med fördel kunna odlas, lån ur den så kallade odlingslånefonden må beviljas räntefritt i tre år, men i öfrigt under samma villkor som hittills, samt

4:o) att Riksdagen måtte anvisa medel härtill genom att höja det nuvarande anslaget från 50,000 kronor till 200,000 kronor samt medgifva, att lånen

till de i mom. 2 häröfvan afsedda företag må utgå
ur den befintliga så kallade odlingslånefonden, och

5:o) att i öfrigt gifva alla föreskrifter och be-
stämmelser, som kunna blifva erforderliga för beviljande
af lån eller anslag af statsmedel till förenämnda ändamål.

Stockholm den 29 januari 1891.

C. O. Bergman.
